

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl/Year: 6, Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 1

Mart/March-2025

**Cami Cemaatinin Bakış Açısıyla Rol Model Din Görevlilerinin Nitelikleri
(Samsun İli Örneği)***
Qualities of Role Model Religious Officials from the Perspective of the Mosque Community
(Samsun Example)

Hüseyin Emre DURAN

Dr. D.İ.B. Din Hizmetleri Uzmanı
Dr. D.İ.B. Religious Services Professional
İstanbul, TÜRKİYE

huseyinemreduran@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6555-4600>

Atıf / Citation: Duran, H. E. (2025). Cami Cemaatinin Bakış Açısıyla Rol Model Din Görevlilerinin Nitelikleri (Samsun İli Örneği), Genç Mütefekkirlere Dergisi, 6 (1), 237-265
<http://doi.org/10.5281/zenodo.15009060>

Yayın Bilgisi/Publication Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Date Received: 11.02.2025

Kabul Tarihi/Date Accepted: 11.03.2025

Sayfa Aralığı/ Page Range:237-265

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Yayıncı / Published by: Nihat DEMİRKOL / TÜRKİYE

* Bu çalışma, Prof. Dr. Macid YILMAZ danışmanlığında "Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı Bağlamında Din Görevlilerinin Dini-Ahlaki Rol Modelliği" (Çorum: Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023) başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Bu çalışma için etik kurul izni, Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'nun 09.01.2023 tarihli ve 2022/28 numaralı kararı ile alınmıştır.

ÖZET

Hz. Peygamber döneminde dini ve ictimai hayatın merkezi olan camiler, İslam medeniyet tarihi boyunca bu fonksiyonunu sürdürmüştür. Günümüzde camilerin bu fonksiyonunu Diyanet İşleri Başkanlığı ve bu kurumun görevlendirdiği din görevlileri üstlenmiştir. Din görevlileri dini topluma ulaştırma noktasında büyük bir sorumluluğa sahiptirler. Bu araştırmada din görevlilerinin dini-ahlaki rol modeli, cami cemaati perspektifinden ele alınmıştır. Cami cemaatine göre imam hatiplerin ve müezzin kayyımların rol modelinin nasıl olması gerektiği, araştırmanın temel konusudur. Araştırmanın temel amacı ise cami cemaati açısından din görevlilerinin dini ve ahlaki rol modelini keşfetmektir. Çalışmanın önemi ise bu araştırma sonuçlarının yetkili kurumlara ve kişilere önemli veriler sağlayabilecek olmasıdır. Nitel olarak yürütülen bu araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Samsun ili ve ilçelerindeki farklı camilerde 46 katılımcı ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda temalar ve kodlar belirlenmiştir. Bu temalar ve kodlar, tablolar halinde sunulmuş yorumlanmıştır. Cami cemaatinin rol model din görevlilerinden beklentileri kişisel özellikler, cami merkezli ve cami dışı faaliyetler olmak üzere üç ana başlıkta toplanmıştır. Katılımcılar, din görevlilerinin mesleki becerilerinden, cami merkezli ve cami dışında gerçekleştirdiği faaliyetlerden çok kişisel özellikleriyle ilgili beklentilerine dile getirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Görevlisi, Cami Cemaati, Rol Model, Din Görevlilerinin Rol Modeli.

ABSTRACT

Mosques, which were the center of religious and social life during the time of the Prophet Muhammad, have continued this function throughout the history of Islamic civilization. Today, the Presidency of Religious Affairs and the religious officials assigned by this institution have undertaken this function of mosques. Religious officials have a great responsibility in terms of conveying religion to society. In this study, the religious-moral role modeling of religious officials has been addressed from the perspective of the mosque community. The main subject of the study is how the role modeling of imams and muezzin trustees should be according to the mosque community. The main purpose of the study is to discover the religious and moral role modeling of religious officials from the perspective of the mosque community. The importance of the study is that the results of this research will provide important data to authorized institutions and individuals. Semi-structured interview technique was used in this qualitative study. The themes and codes were determined as a result of in-depth interviews conducted with 46 participants in different mosques in Samsun province and its districts. These themes and codes were presented in tables and interpreted. The expectations of the mosque community from role model religious officials were grouped under three main headings: personal characteristics, mosque-centered and non-mosque activities. Participants expressed their expectations about religious officials' personal characteristics rather than their professional skills and the activities they carry out in and outside the mosque.

KeyWords: Religious Education, Religious Officer, Mosque Community, Role Model, Role Modeling of Religious Officials.

GİRİŞ

Hız. Peygamber döneminde dini ve ictimai hayatın merkezi olan camiler, İslam medeniyet tarihi boyunca bu fonksiyonunu sürdürmüştür. Daha sonraki süreçte kurulan medreseler, kışlalar, tekke ve zaviyeler, çarşı ve pazarlar genellikle cami merkezli bir yapıda inşa edilmiştir. Camiler, tarih boyunca sadece ibadet edilen mekanlar olarak, din görevlileri de namaz sadece kıldırma ve ezan okumayla sınırlandırılmış görevleri ifa eden kimseler olarak kalmamıştır. Çünkü din görevlileri sosyal ve manevi liderlerdir (Yılmaz 2011: 55).

Osmanlı döneminde medreselerin özellikle önemli merkezlerde bulunması ve nüfusun büyük çoğunluğunun taşrada olması, cami merkezli din eğitimi ve hizmetlerinin önemini artırmıştır. Dolayısıyla medresede okuma imkânı bulamamış olan Müslümanlar için camilerdeki takrir dersleri, Kur'an öğretimi, vaazlar, hutbeler ve diğer eğitimsel faaliyetler önemli bir fırsat olmuştur. Medrese eğitiminin en önemli amaçlarından biri, halkı dini konularda aydınlatacak ve rehberlik yapacak imam, vaiz ve müftü gibi din görevlilerinin yetiştirilmesidir.

Cumhuriyet döneminde Şer'îye ve Evkaf Vekaleti kaldırılarak 1924 yılında Diyanet İşleri Reisliği kurulmuştur. Daha sonra Diyanet'in ilk teşkilat kanunu 1935 yılında çıkarılmış ve bu kanunla merkez ve taşra görevlilerinin nitelik ve tayin usulleri belirlenmiştir (Resmî Gazete 1935).

Diyanet İşleri Başkanlığı İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek görevlerini yerine getirme konusunda resmi ve yetkili bir kurum olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu görevle sorumlu ve Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin büyük çoğunluğunu oluşturan imam hatiplerin ve müezzin kayımların toplam sayısı, son verilere göre 87.915'tir (DİB 2024). Dolayısıyla din hizmetleri faaliyetlerinin topluma ulaşmasında imam hatiplerin niceliklerinin yanında nitelikleri ve rol modellikleri de önem arz etmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın en son 2014 yılında güncellediği personel yeterlilikleri, her bir görevlinin sahip olması gereken temel ve özel yeterlilikleri açıklamaktadır (DİB 2023). Bu yeterlilik arasında din görevlileri ilgili hususlar da bulunmaktadır. Cami görevlileriyle ilgili yeterlilikler arasında bulunan 25. madde "Sahip olduğu bilgi, beceri,

görgü ve aile hayatı ile çevresine örneklik eder.”, onların toplum için birer dini ve ahlaki rol model olduğunu göstermektedir.

Dini temsil eden bireyler iyi niyet, samimiyet ve güzel ahlak sahibi, doğru ve uygulanabilir dini bilgiye sahip ve bu bilgiyi işlevsel ve makul bir tebliğ metoduyla öğreten ve bunu yaparken de insanlara fiili olarak örnek olan kişilerdir (Şeker 2018). Dini temsil noktasında nicelik bakımından topluma sahih dini bilgiyi ulaştırmada ve yaşamada rol model olma sorumluluğu bulunan din görevlileri, toplum için önemli dini ve ahlaki rol modellerdir.

İslâm’da tebliğ ve temsil, ferdî olsun içtimai olsun, her Müslümanı bağlayan dinî bir görev kabul edilmektedir. Ancak bunu kimlerin hangi bilgi ve usulle yapacağı konusunda birtakım görüşler bulunmaktadır. Dini temsil ve tebliğ görevini üstlenenlerin sahip olması gereken öncelikli özelliklerden biri temsilde fiilî örnekliktir. Özellikle rol model kişilerin bu hususa itina göstermesi beklenmektedir. Aksi takdirde iyi niyet taşımayan, gösterişin, ideolojinin veya maddi menfaatin öne çıktığı, eksik veya yanlış dinî bilgiye dayanan ve kötü örneğin sergilendiği dinî temsil, olumsuz sonuçlar doğurabilir (Şeker 2018).

Hz. Peygambere göre model insan, ilme önem veren, olayları tahlil ve analiz eden, muktedir olduğu konularda insanlara rehberlik eden ve önlerini açan, kanaatkâr, nefesine hâkim olan, verdiği sözü tutan, güvenilir bir şahsiyettir. Bunlara ek olarak dürüst, haksızlık etmeyen, azgınlıktan ve taşkınlıktan sakınan, sır tutabilen ve Hz. Peygamber’in tavsif ettiği güzel vasıfları bilinçli bir şekilde yaşayarak model insan olmanın gayreti içinde olan kişidir (Nazıroğlu 2006).

Kuran ayetleri ve Hz. Peygamber’in uygulamalarına bakıldığında İslam eğitiminde öğretici konumunda olan kişinin söz, tutum ve davranışları ile örnek olması önemli bir göstergedir (Yılmaz 2020:51). Düşüncesinin merkezinde insan mutluluğu yer alan Farabi’ye göre o, yaratılış gereği birçok şeye muhtaç olarak doğmaktadır. Onun mükemmelleşmesi de diğerlerinden faydalanmak suretiyle gerçekleşebilir. Farklı insanların bir araya gelerek birbirlerinden öğrenmelerine ihtiyaç vardır (Dam 2002).

Köylü’ye göre bir din görevlisinde bulunması gereken temel özelliklerden biri de hareketlerin söze, sözlerin harekete uymasıdır (Köylü 1990). Söz-davranış veya söylem-eylem birliği olarak da ifade edilebilecek bu temel niteliğe sahip olan bir din görevlisinin

camii cemaati için dini ve ahlaki bir rol model olabilmesinin de temel şartıdır denilebilir. Çünkü insanlar sözlerden çok eylemlerden etkilenebilmektedir. İnsanların saygınlığını arttıran önemli ahlakî niteliklerden biri, insanın bilgi, inanç, ve davranışları arasında çelişki olmamasıdır. Kişinin söyledikleri ile yaptıkları birbiriyle çelişirse itibarı, güvenilirliği ve etkileyciliği kalmayabilir. Çekin tarafından din görevlileri ve camii cemaatiyle yapılan anket sonuçlarına göre de cemaatin çoğunluğu, din görevlisinin söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olması gerektiğini ifade etmişlerdir (Çekin 2011).

Bir hatibin din alanında yeterli bilgiye sahip olması önemli olmakla birlikte tek başına bu yeterli olmayabilir. Aynı zamanda ondan, sahip olduğu dinî bilgiyi güncel hayatla ilişkilendirebilmesi beklenmektedir. Ancak böyle bir yaklaşımla dini bilgi muhatap kitlenin dünyasında işe yarar bir niteliğe kavuşabilecektir. Bunun için ayrıca hatibin geniş bir genel kültür bilgisine sahip olması gerekmektedir. Hatibin dünyada olup bitenleri takip etmesi, muhatap kitlenin yaşadığı hayatı, farklı dünya görüşlerini ve din anlayışlarını, içinde bulunduğu toplumun ahlaki, sosyal, kültürel, vb. durumunu iyi gözlemleyebilmesi ve buna uygun bir şekilde hitabet faaliyetlerini yerine getirebilmesi gerekmektedir. Tüm bunlarla birlikte hatibin din alanıyla ilgili bilgileri kimlere, nerede, ne kadar, nasıl kazandıracığına ilişkin bilgi ve becerilere sahip olması ve ayrıca tüm bu görevleri yerine getirirken kişilik ve karakter konusunda tutarlı bir yol izlemesi de önemlidir (Altıntaş 2018).

Din görevlileri, daha önce de ifade edildiği gibi dini topluma ulaştırma noktasında büyük bir sorumluluğa sahiptirler. Din görevlilerinin topluma dini ve ahlaki bir rol model olabilmesi için yaşadığı dönemi iyi okuması, anlaması, kendini geliştirmesi ve topluma faydalı olması gerekmektedir.

Bu nitel araştırmada din görevlilerinin rol modelliği, camii cemaati perspektifinden ele alınmıştır. Camii cemaatine göre imam hatiplerin ve müezzin kayyımların rol modelliğinin nasıl olması gerektiği, araştırmanın temel konusudur. Araştırmanın temel amacı ise camii cemaati açısından din görevlilerinin rol modelliğini keşfetmektir. Hedef kitlenin rol model olarak din görevlilerinden beklentileri mevcut din görevlisi yetiştirme politikalarına ve mesleki din öğretimindeki uygulamalara katkı sağlayabilir.

Bu araştırma temel felsefesi açısından uygulamalı, amacı açısından yorumlayıcı, yöntem açısından nitel araştırma, süre açısından kesitsel, analiz konusunda ise içerik analizi tekniği olarak incelenmiştir.

Araştırmanın tasarımı olarak “keşfedici araştırma tasarımı” tercih edilmiştir. Keşfedici araştırma tasarımına göre hazırlanan bir çalışmada araştırmacılar; “yeni konuları incelemek, nispeten az çalışılmış konuları keşfetmek ya da daha sonra yapmayı planladığı araştırma için bir hazırlık aşaması oluşturmak için keşfedici araştırma yapar” (Gürbüz ve Şahin 2018: 101). Keşfedici araştırma tasarımı ile cami cemaatinin din görevlilerini rol model olarak alıp almadığı ve din görevlilerinin rol modeliği konusuna bakışları incelenmiştir.

Bu çalışmada araştırma deseni olarak “fenomenoloji” (olgubilim) yaklaşımı esas alınmıştır. Gürbüz ve Şahin’e göre bu anlayışla hareket eden araştırmacılar özellikle, “insanların derinde ne hissettiklerini empati yaparak anlamaya çalışırlar, bireylerin günlük deneyimlerini yorumlamaya çabalarlar, duyguların derin anlamlarını ve davranışların arkasındaki öznel nedenleri kavramaya yönelirler” (Gürbüz ve Şahin 2018: 35).

Mülakatlar 2023 yılı Ocak ve Şubat aylarında gerçekleştirilmiştir. Temaların ve kodların oluştuğuna kanaat getirildiği 40 katılımcıdan sonra, emin olmak için 6 katılımcıyla daha görüşme yapılmıştır. Bunun sonucunda araştırmanın doygunluğa ulaştığı saptanmıştır. Araştırmaya dahil olan 46 kişi, bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada şehir merkezinde bulunan büyük camiler seçilerek görüşmeler yapılmıştır. Samsun ili genelinde yapılan mülakatlar 39 farklı camide gerçekleştirilmiştir. Vakit namazları çıkışında cami cemaatine çalışma hakkında bilgi verilerek mülakata katılma konusunda istekli ve gönüllü olanlar tercih edilmiştir. Araştırmaya katılan 46 katılımcının demografik özellikleri ayrıntılı olarak çalışma sonunda verilmiştir.

1. Rol Model Din Görevlilerinin Nitelikleri

Literatürde din görevlilerinden beklenen niteliklerin kaleme alındığı birçok teorik çalışma bulunmaktadır. Buna karşılık konuyla ilgili saha çalışmalarının azlığı da göze çarpmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada cami cemaatinin, bir rol model olarak din

görevlilerinden beklentilerini ortaya koymak amacıyla 2023 yılında Samsun ili ve ilçelerindeki farklı camilerde mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan 46 kişiye “Sizce başarılı ve etkili bir rol model/örnek din görevlisinde bulunması gereken özellikler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar, üç temel temada ve bu temaların altında bulunan kodlarla tablolara aktarılmıştır.

1.1. Kişisel Özellikler

Katılımcıların başarılı ve etkili bir rol model din görevlisiyle ilgili en çok üzerinde durdukları tema kişisel özelliklerdir. Bu tema altında 10 adet kod ortaya çıkmış ve bunlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Kişisel Özellikler

Tema	Kod	f
Kişisel Özellikler	İletişim Becerileri	36
	Dini Bilgi ve Donanım	27
	Söz-Davranış Uyumu	20
	Herkese Eşit Davranma	18
	Karakter/Kişilik	17
	Kılık-Kıyafet	10
	Ticaret Yapmayan	5
	Toplumunu Tanıyan	5
	İkna Kabiliyeti	4
	İlahiyat Mezunu	3

Katılımcıların 36’sı iletişim becerileri kodu ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Cami cemaatinin başarı ve etkili bir rol model din görevlisinden en büyük beklentisinin iletişim

becerileri olduğu görülmektedir. Yapılan saha çalışmalarında din görevlilerinden en büyük beklentinin sıcak ve samimi bir iletişim ve kaynaşma olduğu belirlenmiştir (Çanakcı 2015). Ayrıca Koca ve Gümüş tarafından yapılan ayrı çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Koca 2014; Gümüş 2014)

Din görevlilerinin namaz kıldırmak, vaaz etmek ve ezan okumak gibi temel görevlerinden önce, katılımcılar iletişim özelliklerinin en mühim husus olduğunu belirtmişlerdir. İletişimle ilgili beklentilerin yanında bazı katılımcılar da din görevlilerinde ikna kabiliyetinin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili bazı ifadeleri şu şekildedir:

“Halkla iç içe olmalı, vaazı zamanında ezanla birlikte bitirmeli, hocaların hâl hatır sorması, ilgi göstermesi beni etkiliyor. İletişim en önemlisi. Akşam yatsı arası camide cemaat ve hocayla birlikte dini sohbetler, yapmalı hoca. Camiye cemaati çekmeli.” (K-1)

“Cami dışındaki görevi daha önemli imamın. İnsanların bakış açısını değiştirebiliyor tutumuyla. Bak bu hoca yobaz değil diyor adam, bak neler biliyor diyor ve sadece din hakkında konuşmuyor diyor. Bak başka şeyler de biliyor diyor.” (K-38)

“Hayal ettiğim şey şu, en çok tamam bir imamın esas görevi namaz kıldırmaktır. Buna bir şey demiyorum ama mahalleyle haşır neşir olmalı. Herkesin sevdiği insan olmalı. Herkesin içinde sözü geçen insan olmalı. Camiye girdiği zaman veya insanları gördüğü zaman insanın içine bir sıcaklık bırakmalı. İnsanlar imamı gördüğü zaman ya nerden karşılaştık bu adamla dememeli. Şu adam iki laf etse de dinlese demeli yani. Çocuklar sevinmeli yanından geçerken. Dediğim gibi insanların içinde saygınlığı olmalı. İnsan gördüğü zaman, ya benim hocam geliyor diye ayağa kalkıp saygı duymalı. O duruma getirmeli kendisini. Bu zorla olmaz. İnsanların gönlünde bir nokta bırakarak olur.” (K-23)

“İletişim kabiliyeti, ikna kabiliyeti. Bence bir din görevlisinde olması gereken en önemli şeylerden biri. Kızarak değil hoşgörülle nezaketle saygıyla yaklaşacak. Bir de en önemlisi Kur’an’a çok iyi hâkim olmalı. Çünkü adam

diyor ki bak Kur'an'da böyle yazıyor diyor. Bak kadını dövmek Kur'an'da serbest yazıyor diyor. Kur'an'ın bir sürü tefsiri var, adam cımbızla işine geleni çekiyor, onu alıyor ve oradan yükleniyor İslamiyet'e. İmam bu konuda da çok ikna edici olabilmeli yani. İslamiyet'in değerlerini koruyabilmesi için." (K-38)

Din görevlilerinin toplumla iletişim halinde olmasını isteyen katılımcılar aynı zamanda onların herkese eşit yaklaşmasını da beklemektedir. 18 katılımcı bununla ilgili doğrudan veya dolaylı olarak görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu noktada din görevlilerinin bazı cami cemaatiyle samimi olduğu, bunun yanında bazı kişilere de mesafeli olduğu çıkarımı yapılabilir. Bir katılımcının ifadesi de bu durumu göstermektedir:

"İnsanlar cahil olabilir. İmam evinde gelse çayımı içse. Vatandaşa çay yap da geleyim desin. İlla camide vaaz verecek değil. Eğitim öğretim ömür boyu, sokakta, her yerde. Gelmediği zaman bir çay demle geleyim deyip onun da gönlünü kazanmalı. Kaç defa çay demler çağırırdı hocamızın biri. İnsanlarla içli dışlı olması lazım. Bir işi düştüğü zaman vs." (K-28)

Katılımcıların ifadelerine göre toplum içine girmeyen, insanlardan kendisini soyutlamış olan din görevlileri, insanlar için dini bir modele olan ihtiyacın karşılanmamasına sebep olabilmektedir.

Araştırmaya katılan 46 katılımcının 27'si, din görevlilerinin dini bilgi ve donanım açısından nasıl olmaları gerektiği ile ilgili görüşlerini ifade etmişlerdir. Çekin'in çalışmasında da cami cemaatinin çoğunluğu, din görevlilerinin dini bilgi ve genel kültür anlamında donanımlı olması gerektiğini ifade etmişlerdir (Çekin 2011). Yapılan bazı saha çalışmalarında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Çanakçı 2015; Yılgin 1997).

Konuyla ilgili bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Donanım çok önemli. Sadece hocanın görevi 5 vakit namaz kıldırmak olmamalı bence. Halka iletişimde olması gerekiyor. Aklına birinin bir şey takıldığında gidip hocaya rahatça sorabilmeli. Çünkü ne yapıyor adam sosyal medyada saçma sapan yerlere bakıyor. Oradakine inanıyor gidip. Karşılaştım

ben de. Adam internetten okuyor inanıyor hemen ama gelip hocaya sorsa hoca sadece onu anlatmıyor, ispat da ediyor. Yani bizim hocamız. İspatı yok onun diyor adam ama hoca böyle böyle deyince tamam diyor. Aklına mantığına yatıyor.” (K-38)

“Hocalarda bir eksiklik var. Ben dört dörtlükten daha fazla ilgi istiyorum hocalarımızdan. Öğretecek eğitecek. Kendisi de donanımlı olacak.” (K-44)

“Bir kere ilmin sonu yoktur, ilme vakıf olacak din görevlileri. Kim vakıf olabilir ama hani en azından vatandaşın daha da iyi, birinin bir sorusuna cevap verecek kadar, ilme vakıf olacak.” (K-13)

“Diğer memurlar veya öğretmenler gibi 4-5 yıllık bir fakülte bitirmesi lazım. Bu entelektüel birikimi biraz böyle sağlayabilir. Diplomaya indirgenen bir din eğitiminde de bilgi olmaz. Birikim olmaz. Entelektüellik olmaz. Sürekli aynı kitapları okuyup şey yapamazsın. Yaşadığın ortamdaki toplumdaki ne tür bir tepki, müdahale yapabileceğini, sürekli sosyoloji ile psikoloji ile geliştirmen lazım. Bu da bir etki. İmamlar sadece İslam hukuku fihri, tefsiri, hadis bu gibi bilimlerle kendisini güncel tutamaz. Mümkün değil. Sen sürekli tefsir okursan mahallende yangın çıktığında cuma günü vaazda yine tefsirden bahsedersin. Halkın tepkisini çekersin. Psikolojik olarak o halka o kitleye nasıl yaklaşacağını bilmen lazım. İşte inisiyatif alması lazım.” (K-35)

“Yine eğitime çıkacak buradan ama bence analiz yeteneklerinin çok güçlü olması lazım. Olayları kelimeleri analiz edebilmeliler, yorumlayabilmeliler. Donanımlı olmalı. Tarih vesaire her türlü donanımı olacak. Derler ya besmeleden iki sayfa yazı yazarım. Besmeleyi gerekirse 2 sayfa yorumlayabilecek. Yorum gücü çok yüksek olması lazım.” (K-46)

Yukarıda da bahsedildiği gibi, kendisini dini anlamda yeterli gören bireylerin rol model almaya ihtiyaç duymadıkları görülmektedir. Katılımcı 35 de böyle düşünmektedir:

“Geriye baktığımda birçok insandan etkilenmişim ama bugün geriye baktığımda hiçbiri rol model alınacak insanlardan değil. Belli bir yaşımdan sonra da bu dini bilgi olarak kendimi yeterli hissettikten sonra da öyle bir

ihtiyaca hiç girmediğim için, hangi insanı rol model alayım hangisi daha iyi hangisinin peşinden gideyim diye bir düşüncem yok yani.” (K-35)

Araştırma sorularının belki de tamamında katılımcıların en çok vurgu yaptığı konuların başında söz davranış uyumu gelmektedir. Başarılı ve etkili bir rol model din görevlisi, anlattıklarını yaşantısına geçirebilmelidir. Katılımcıların 20’si bununla ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Din görevlileriyle ilgili cami cemaatinin beklentileri üzerine yapılan bazı çalışmalarda da katılımcıların çoğunluğu, din görevlilerinin sözleri ve davranışları arasında uyumun olması gerektiğini ve davranışlarıyla örnek olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir (Çekin 2011; Ozan 2013). Katılımcılardan birinin hatırası, bu konu hakkında din görevlilerinden beklentinin ne olduğunu ortaya koymaktadır:

“Zonguldak’ta öğrencilerle birlikte vakit geçirirken dindar, yaşantısıyla insanlara örnek olan ve insanlara rol model olmayı rehber edinmiş bir kişi, biz o zaman 18 yaşındayız. Ben dedi, deniz kenarına gezintiye çıkacağım, orda böyle dinden uzak olan haram maddelere bulaşmış kişilerle bir diyalog kuracağım onlardan kazanabildiğimi kazanacağım dedi. Onunla beraber biz de gittik. Benim orada gördüğüm, o hocamızın, adam içki içiyor, haramla meşgul olurken yanına yaklaştı, o kişi de bizim milletimiz biliyorsunuz. Ne olursa olsun hoca gördüm mü saygı vardır, ona saygıyla içkiyi gizledi. Ondan sonra hocamızın konuşmasından sonra o kadar tatlı ve güzel konuştu ki hocamız o adam o saatte o içkiyi oradan attı ve bize dedi ki hocam ben inşallah bundan sonra içmeyeceğim dedi. Yani hocamızın oradaki ona yaklaşımı beni çok etkiledi. Bu benim hayatımda iz bırakmıştır. Kişilerle olan münasebeti, hem de sözüyle amelinin yani yaşantısının bir olması. Sadece camide kalmayıp uygulamaya geçirmesi, hayatın içinde olması, beni de etkileyen etrafımdaki arkadaşları da etkileyen bu adamın samimiyeti ve gerçekten yaşantısına onu geçirmesi.” (K-2)

Katılımcının yaşadığı bu olayda din görevlisinin iletişimi, samimiyeti, sıcak yaklaşımı ve karşısındaki bireyde gerçekleştirdiği dönüşüm, din görevlilerinden beklentilerin neler olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Din görevlisinin sözleriyle davranışları arasındaki uyumu ile birlikte insanlara yaklaşımında samimi olması bireylerin değişim ve dönüşümünde etkili olmaktadır.

“...anlatımıyla beraber anlattıklarını uygulaması da lazım. Misal veriyorum hoca kürsüye çıktığında yardım edin yardım edin deyip orada aşağıya indiğinde oraya bir yardımda bulunmuyorsa bu karşı tarafta bir etki görmeyecek çünkü kişilerin anlattıkları hayatlarında ne kadar varsa bizi de o kadar etkiliyor.” (K-2)

“...Bu eksiklerimiz var maalesef. He benim eksikimi söylesem, ben hepsinden daha fenayım. Onu hiç karıştırmayalım. Günahkarız, eksikiz ama gözlemlediğimiz olaylar da bunlardır. Çok iç açıcı şeyler değil. İçimiz yanıyor yani. İmamlarımızın net olması lazım, ilk önce imamlar, bankadan faizden kredi alıp daire almayacaklar. Hoca alırsa, hoca almış ben de alayım diyorlar. Bilinçsiz Müslümanı ateşe atmamak lazım. Ev aldım faizler de çok düşüktü diyor bana imam.” (K-7)

Katılımcıların vurgu yaptıkları bir başka husus da din görevlilerinin karakter/kişilik özellikleridir. Gümüş tarafından hazırlanan bir araştırmada katılımcıların din eğitimcilerinden beklentilerinden biri de kişilik özelliklerinin olumlu olmasıdır (Gümüş 2014). Bazı katılımcıların bu konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Hoca iletişimi sıkı tutacak cemaatiyle. Hocadan kaynaklanıyor rol model olamaması. Adam hocadan bir sıcaklık görürse. Küçükken biz ne yaptık yazın camilere kuran kurslarına gittik. İyi niyetli güzel konuşan öğrencileri seven biri olduğunda koşarak gidiyorduk ama ters hocalara da denk geldik. Öyle olunca ne oldu? Ayaklarımız geri geri gidiyordu camiye. Tamamen hocanın yaklaşımıyla alakalı bence.” (K-38)

“...ahlakıyla, insanlarla konuşmalarıyla, güzel üslubuyla, tatlı diliyle karşı tarafı da en çok kafasındaki önyargıyla değil de gerçekten oturup samimi bir şekilde sonuna kadar karşı tarafı dinleyip ona sağlam argümanlarla düşüncesinin doğru veya yanlış olduğunu aktarması gerekir. (K-23)

10 katılımcı ise din görevlilerinin kılık kıyafetiyle ilgili beklentilerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan birinin ifadeleri genel beklentiyi özetlemektedir:

“İnsanlar kıyafetleriyle karşılanır, konuşmalarıyla uğurlanır. Din görevlileri dar giyinmemeli, sakal bırakıyorsa sakalı düzenli olmalı. Karşı tarafa etki etmek istiyorsan, hangi kıyafeti giyiyorsan temiz ve karizma duracak. İkincisi konuşması ve diksiyonu düzgün olacak. Hocam toplum şöyle oldu böyle oldu, eh işte sen o noktada örnek olman lazım.” (K-23)

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse öncelikle hedef kitle, din görevlisiyle her şeyden önce sağlıklı bir iletişim kurmak, samimiyeti ve sıcaklığı görmek istemektedir. İkinci kod olan bilgi ve donanım konusunda da din görevlileriyle ilgili bazı beklentilerin olduğu görülmektedir. Cami cemaati, din görevlilerinden klasik ve standartlaşmış söylemler yerine farklı stratejiler, örnekler veya yaklaşımlar beklemektedir. Ayrıca katılımcılar din görevlilerinin dini bilgilerinin ilaveten genel kültürlü, yaşadığı dünyadan haberdar olan, gelişime ve değişime açık, teknolojiyi kullanabilen bireyler olması istenmektedir. Bu noktada katılımcıların bazılarının da ifade ettiği gibi din görevlilerinin en az lisans mezunu (ilahiyat) olması gerekmektedir. Bir başka beklenti de din görevlisi yetiştiren kurumların din görevlilerini yetiştirme konusunda daha aktif olmasıdır.

1.2. Cami Merkezli Faaliyetler

Katılımcıların, din görevlilerinin temel mesleki görevleri ile ilgili belirttikleri görüşlerden ortaya çıkan 7 kod ve bu kodların oluşturduğu “cami merkezli faaliyetler” teması Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.Cami Merkezli Faaliyetler

Tema	Kod	f
Cami Merkezli Faaliyetler	Ses	17
	Namaz Aralarında Sohbet	14
	Vaazın Niteliği	10
	Hitabet	8
	Kıraat	8

	Hafızlık	5
	Tadili Erkan	2

Cami merkezli faaliyetlerle ilgili katılımcılar en çok “ses” üzerinde durmuşlardır. 17 katılımcı din görevlilerinin sesinin güzel olması gerektiğini ifade etmiştir. Yine bununla ilişkili olabilecek “kıraat” hakkında da 8 katılımcı yorum yapmıştır. Aşağıda verilen bir katılımcının ifadeleri durumu özetler mahiyettedir:

“Benim için vazgeçilmez özellikler kıraat ve ses. İkisi birbirini dengeleyen bir şeydir. Adamın kıraati var sesi de varsa tamam. Sen yüzlerce kişiye namaz kıldırıyorsun, onları etkilemen lazım, düşündürmen lazım. Namazda Allahü Ekber dediği zaman o maneviyata kavuşmak lazım. Adam öyle bir okuyor ki, adam dayak yemiş hanımından, onu da zorla oraya koymuşlar, adam öyle bir okuyuş yapıyor. Namazın ne tadı var ne zevki var. Kılıyoruz Allah kabul etsin tabi ama alıp götürmesi lazım. Bitmese şu namaz diye bakmak lazım.” (K-7)

Bununla birlikte bazı katılımcılar, sesin Allah vergisi bir durum olduğunu, ancak yeni atanacak din görevlilerinde ses yeteneğine de bakılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kıraat noktasında ise geçmişte Kur’an kurslarında okumuş, hafızlık yapmış veya kıraati iyi olan katılımcıların, din görevlilerinin kıraat konusundaki eksikliklerini fark ettiklerini ve kıraatlerinin daha iyi olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan 14 kişi namaz aralarında sohbetlerin olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar din görevliliğinin sadece namaz ve ezan gibi temel görevlerle sınırlı olmadığını, insanları dini anlamda bilgilendirme görevlerinin de olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yıllardır devam eden beş vakit namaz öncesinde veya sonrasında takrir dersleri adıyla sohbetler planladığı bilinmektedir.

“Mesai saatleri dışında kendinden fedakârlık edip de halka eğitim vermesi gerekir elinden geldiği kadar. Bunu ben 7/24 yapsın demiyorum. İnsanların gelebilecekleri uygun saatler ayarlayıp insanlara ders yapmalı ve hem kendisi de öğrenmiş olur. Bilmediği şeyler olur, cemaatin biri soru sorar, onu bilmez veya unutmuştur, onu da öğrenmiş olur hem.” (K-24)

“Cuma günü haricinde vakit namazlarında beş dakika önce mesela ayetten bir örnek versin. Böyle yaparsa cemaati daha da etkiler gibi geliyor. Anlatış şekli de iyi olursa çok güzel olur.” (K-27)

“Caminin içinde resmiyetin dışına çıkılmalı. Resmiyetin içinden çıkıp dinin içine girsin. Asarcık’a gittim ikindi namazını kıldım bir camide, farz bittikten sonra müezzin “Ala Rasülina Salavat” dedi, imam döndü, müezzin devam etmiyor. Hoca dedi ki: “Bugünkü konumuz, çok küçük bir hadis.” Her zaman aynı tesbihatı yapıyoruz, aslında İmamı Azam’a göre bu da yasak da. Bunu kaldırmak da yasak olur şimdi. Orada hoca, bugün ellerinizi kulak memelerine bitştirelim. Elleri kaldırmak farz değdirmek sünnet, bitti bu kadar. Hz. Ayşe Peygamber namaz kılarken selam verince yanakları gözükdü, hadis. Bitti bu kadar.” (K-36)

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılan Cuma vaazları dışında din görevlilerinden, çok kısa bir zaman diliminde de olsa dini sohbetler yapması beklenmektedir. Namaz öncesi veya sonrasında vaazların yapılması beklentisi içerisinde olan katılımcılar, aynı zamanda vaazın niteliği ve din görevlilerinin hitabet kabiliyeti ile ilgili beklentilerini de ifade etmişlerdir:

“Yaşamadığını imam efendi anlatıyor ama karşıya tesir etmiyor, Ebu Hanife’nin bal örneği gibi. Merkezi camilerde her gün bir şeyler anlatılsın. Yani ayetel kürsiyi okuduğunda hoca anlamını versin.” (K-10)

“Ama Diyanet’in şunu yapması lazım, imama diyecek ki kardeşim vaaz etme, bugün bir ayeti al, bir hadisi al, bir ay bununla toplumda davranış şekli olarak bunu göster. Ben bunu beklerim. Din budur. Yoksa hocam kendimizi kandırıyoruz. Ey cemaat içki içmeyin, ey cemaat kumar oynamayın. Gelenlerin yüzde 90’ı zaten bunu yapmıyor. Kiminle konuşuyoruz biz. Bunu konuşacaksan gir, hemen doğru meyhaneye git, kahvehaneye orada anlat.” (K-18)

“Benim eleştirim bugün, halkın cemaatin seviyesine incek şekilde sohbetler olmuyor. Halkın anlayacağı şekilde, bugün buraya ilahiyat mezunu da gelse böyle yapıyor. Çok az hoca halkın seviyesine iniyor. Toplumu ilgilendiren

meselelerde konuşurken imamların dikkatli olması lazım. Mesela atıyorum adam cumadan cumaya geliyor, gençler şunu yaptınız kafirsiniz. Bunu yaptın dinden çıktın. Eskiden daha çoktu şimdi azaldı da.” (K-32)

“Şu cemaatin yüzde 80’i namaz kılmayı bilmiyor. Göstererek yapın dedim hocalara o yüzden. Adam okumamış öğrenmemiş. Ebubekir’e kurban olayım, o paçayı kurtarmış ya da adam geçen Jüpiter’i anlatıyor bu cemaate.” (K-34)

“Kürsüye veya hutbeye, mihraba geçip konuşma yaptığı zaman bana İslam’ı tebliğ ederken beni kendime getirmeli. Bu da neyden kaynaklanıyor, ben, etkileyebilmesi için konuştuklarını yaşıyor olması lazım.” (K-42)

“Burada bir caminin imamı var, aklına gelmeyecek taktikler uyguluyor. Orada vaaz ediyor ya şimdi, onun için giden adam var bak. Benim akrabalarım geliyor köyden, oraya gidiyorlar hemen. Orada imam vaaz ederken Aslan amca bugün ne yaptın tosunları satabildin mi diyor ve oraya hemen dini bir şey sokuyor. Bir kere gittim, çocuklara fazla tablet vermeyelim, versek de kontrol edelim, tabletler de pahalı değil mi Hasan abi diyor bana. O kadar canlı tutuyor ki cemaati. Hoca orada konuşur, cemaatin kafasında bir şeyler döner döner durur. Ama bu imam öyle yapmıyor. Konuştuğu orada oluyor. Yani imam böyle olmalı. Resmiyetten çıkmalı yani. Resmiyette böyle bir şey var mı mesela? Yok. Çıktın. Dine gireceksin. İslam bir yaşam felsefesidir. Bunun imam önce kendisi uygulayacak ve öbürüne anlatacak. Hep aynı şeyleri anlatmak yerine cemaatteki var olan eksikleri söylemesi lazım.” (K-36)

“İmam olacak kişinin bilgisi olacak biraz hitabeti olacak biraz sosyoloji bilecek. Şu mahalleye geldiğinde bu mahalle ne yapar necidir işte Atakum’da Atakent’te bir yere atandıysa aynı şekilde davranmaması aynı şeylerden bahsetmemesi o cemaatin işine yarayacak şeylerden bahsetmesi gerek.” (K-13)

Katılımcıların 5’i de din görevlilerinin hafız olması gerektiğini belirtmiştir. Çekin tarafından yapılan bir çalışmada da cami cemaatinin büyük bir çoğunluğu, din

görevlilerinin hafız olmasının mesleki formasyon açısından gerektiği vurgusunu yapmışlardır (Çekin 2011).

1.3. Cami Dışı Faaliyetler

Din görevlileri ile ilgili katılımcı ifadelerinden, cami dışındaki beklentilerin iki temel konuda toplandığı görülmüştür.

Tablo 3. Cami Dışı Faaliyetler

Tema	Kod	f
Cami Dışı Faaliyetler	Gençlere ve Çocuklara Özel İlgi	18
	Tebliğ	18

Başarılı ve etkili bir rol model olan din görevlisinin temel mesleki görevleri yanında, cami dışında da aktif olması istenmektedir. 18 katılımcı, din görevlilerinin cami dışına çıkarak tebliğde bulunmasını istemektedir. Yine 18 katılımcı da gençlere ve çocuklara özel bir ilgi göstermeleri gerektiğini ifade etmiştir. Din görevlilerinin cami dışına çıkarak insanları camiye çekmesi, onlara tebliğde bulunmasını isteyen katılımcıların ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

“Hocaları dinlemekten çok zevk duyuyorum, hem de gidip bazı sohbetlere, hocalar kahvelere girmiyorlar, ben de dedim ki bir hoca var bizim, hoca kahveye giriyor devamlı, hoca o işte. Hoca gidince bir masaya oturuyor, bazı din sohbetlerinden başlıyor, adamın içini değiştiriyor, yani yumuşatıyor, dine, İslamiyet’e çekiyor. Hoca o işte. Hoca kahveye girmez, çay içmez, girsin. Gir ama İslamiyet’ten konu açarsan hocaya yanaşacağız.” (K-3)

“Bence en önemlisi karakter. Çünkü adam sürekli bize, çocuklara bir şey vermeye çalışıyordu. Sürekli sürekli, Cuma akşamları evlere geliyordu. Ama yapması gerekiyor mu, gerekiyor. Bir imamın görev yaptığı yerde halka sürekli iç içe olması gerekiyor. İşin özeti bu aslında. Çok kolay değildir belki,

sürekli hem görev yapıp hem buna zaman ayırması ama olması lazım diye düşünüyorum.” (K-4)

“Bu çağda nasıl yapılır çok fazla örneği olmadığı için. Cemaatin hatırını sorar, bir derdi olan var mı diye sorar. O onun tanıdığıdır hanımı rahatsızdır, illa cemaate gelen değil de etrafından biraz haberdar olur. Veya şöyledir. Sen birini gördüğünde merhaba der geçersin ayrı, bir de nasılsın, ne yapıyorsun, ne oldu senin çocuklar vardı dedim mi senin yerin bir yan tarafa geçmiş olur, daha bir önemlisin, seninle ilgili, belki yapacağı hiçbir şey yok ama soruyor, ediyor, ilgileniyor, belki elinden bir şey gelir. Kendisinin olmaz cemaatten diğerinin bir faydası dokunur, burada gelip şunu diyeni hiç görmedim. Mahallemizin böyle bir sıkıntısı olan var, ekonomik durumu uygun olan var mıdır veya bir hasta var gidip ziyaret edelim cami cemaatindendi. Bulunduğu yere hâkim olmalı, köylerde belki olur, şehirler iyice kozmopolit oldu kimi tanıyacaksın ama en azından camiye gelen insanlarla o nedir, necidir, onun bir derdi mi vardır veya varsa elinden bir şey gelir mi, telefonla bir yerlere söylenip çözülebilir mi? O bari yapılabilir. Para istenmiyor, şu istenmiyor. İlgi, cemaate ilgi. Ezan okundu geçtim âmin dedik, çıktık gittik, biz cemaat olmadık ki zaten daha. Cemaat olmadık ki. Cemaatin faziletleri söylenirken bu anlamdaki cemaatlerden de bahsedilmiyor. Yan yana durduğumuz birçok kişiyi tanımıyoruz veya merhaba demiyoruz, kılıyoruz hemen dağılıp gidiyoruz. Biz cemaat olmuyoruz. Dini temelden bakarsak cemaate, oradaki kasıt kişi, cemaatte eksikse onun ne olduğunu, onun başına ne geldiğini herkesin sorması lazım ilgilenmesi lazım veya birilerinin ön ayak olması lazım. Ben tanımıyorum ama şurada bir amca vardı şöyle olmuş gibi. Ama bugün büyük şehirlerde cemaat, gerçek anlamda cemaat olamıyoruz. Din görevlisinin bu noktada da ön ayak olması, lider olması gerekir diye düşünüyorum” (K-13)

“Hocalarımız çok sıcakkanlı olsunlar. Evde sıkıntısı olsun, hanımıyla çekişmiş olsun, aşağıya indiği zaman böyle kahve kahve, çay ocağı çay ocağı, selamun aleykum, ben geldim arkadaşlar, ya bırakın okeyi şunu bunu, gelin şurada bir Allah’tan Resulünden bahsedelim. Bu aylar tam bunun mevsimi

dimi baktığın zaman. Hani bir ikram bir izzet. Hiç olmazsa suratları düşük gezmesinler. Sessiz ve ciddi bir tonla, aleyküm selam, buyrun, konu neydi diyen adama ben daha bir şey demem. Aksine neydi kardeşim, buyur. İşte böyle. Beni itmeyeceksin. Senin görevin bu. Benim de görevim ama sen böyle güzel bir görevdesin. Sadece camiye gelenlere değil, o camiye gelmiş zaten. Camiye gelmeyenleri getirmek lazım. Sanayide bir hocamız vardı. Sanayide esnafı tek tek dolaşıyor adam. Cüz bilmeyenler camiye gelmesin, telefon numaram bu, ben geleceğim, hangi saatte uygunsunuz diye camiye asmış hoca. Bu nedir şimdi? Ben geleceğim diyor yani. Hocam ben 2 de müsaitim 1 saat. Şu dükkandayım. Hoca gidiyor, 1 saat çalışalım. Adamın dükkanına geliyor. Camiye gelip kim öğrenebilir kırk elli yaşından sonra. Adam gönüle inmesini biliyor. Adam şimdi dükkanına kadar gelmiş. Adam öğrenmese bile bu hocanın yaptığı yeter. Haftanın 5-6 günü dolu bu hoca. Her imam böyle yapsa çevrede sıkıntı kalmıyor. Dün beş vakit namazını kılıp bugün sarhoş olup sokağa düşenleri biliyorum. Bunlar bizim insanlarımız. Biz bunlara ne zaman el uzatacağız. Geldi de öğretmedik mi? Adam zaten gelmiyor, sen gideceksin. Gelse öğrenecek zaten. Gelse o işi yapmayacak. Gelmiyor ki, senin gitmen lazım. Buradan bakmak lazım meseleye.” (K-7)

Yapılan bir saha çalışmasında cami cemaatinin, din görevlilerinden en büyük beklentilerinin yetişkinleri, çocukları ve gençleri camiye çekmeleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Uygun 1992). Katılımcıların vurgu yaptığı ikinci temel konu ise din görevlilerinin gençlere ve çocuklara özel ilgi göstermesi gerektiğidir. Katılımcılar bununla ilgili şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Benim için gençlere önem vermesi, benim için çok önemli. Gençleri camiye çekmek, teşvik, etmek, onlarla aktivite yapması benim için çok önemli mesela. Öncelikle rol model bir imamın insanlara camiye sevdirmesi lazım. İmamların çoğunluğu 65 yaş üstüne hitap ediyorlar. 50 ve üzeri veya. Ortaokuldan üniversite çağına kadarki dönem benim için önemli. Yetişkinler zaten geliyor camiye ama genç nesil sallantıda. İmanları varla yok arasında. İmamın bunlara ulaşması lazım. Az önce bahsettiğim hoca mesela gençlerle uğraşiyor. Geziler düzenliyor. Sonra camiye de gidiyorlar. Bu hoca bana

dokundu bayağı. Genç olduğum için ben gençler önemli diyorum, kendi bakış açımdan bakarak. Gel hadi beraber namaz kılalım da olmuyor yani. Bir aktivite bir şey olmadıktan sonra gençler de gelmiyor. Bir şey olması lazım yani bunun planını imamlar yapmalı.” (K-6)

“Din görevlilerinin en etkin olması gereken genç cemaattir diye düşünüyorum. Çünkü insanların etkilenme yaşı en fazla çocukluk ve gençlik dönemidir. Ondan sonra insanın zaten karakteri yerleşmiştir. O yüzden bende en çok iz bırakan çocukluğumda ve gençliğimde hocaların bana yumuşak şekilde konuşması ve bunların bende güzel bir hatıra bırakması.” (K-2)

“...Orada Hoca bayağı içten konuşmuştu bizimle. Tabi bunu her imam yapmıyor. Her imam alıp da gençleri böyle konuşmuyor. Bu hocalarda olması lazım. Ben bu çocuklara ne katabilirim gibisinden.” (K-6)

“İmam benim için her yaş grubuna ayak uydurmak zorunda. Çünkü şu anda dinden çıkanlar 50-60 yaşında adamlar değil. 13-14 yaşında çocuklar. Ben ateistim diyor. Bunların yaşına inebilmek. Sadece bir vaazla olacak iş değil. Cuma'dan cumaya olacak iş değil. Yapılması lazım. Çünkü gençliği ateizme itmek için adamlar ellerinden geleni yapıyor. Onların yaşına iniyorlar. Onların mutlu olacağı şekilde yapıyorlar. Bu konuda hocalarımıza çok fazla sorumluluk düşüyor.” (K-8)

“Hocaların gençlere dini açıkça güzelce anlatması lazım. Şu an gençlerin çoğu gusül abdesti almayı bilmiyor, benim arkadaşlarım da bunların içinde. Hocanın camiye davet etmesi lazım. Namaz saati dışında da dini sevdirmesi lazım. Sorumluluklarını o gence öğretmesi lazım. Sorumluluklarını bilmiyor ve yapmıyor. Gerçi yapmayı istiyor mu bilmiyorum da. İmam bunları gençlere, yaşlılara öğretmesi lazım.” (K-26)

“Onun haricinde hocalar sosyal faaliyetlerde bulunmalılar. Gençlerle bağ kurabilmeliler. Onlarla gerekirse halı saha maçı, kafede çay içme sohbet edebilme gibi durumları kesinlikle olmalı. Gençlerle beraber sosyalleşsin. Bugün Türkiye'deki en büyük sorunlardan biri bu. Gençleri camiye çekemiyoruz. Bugün bir camiye girdiğiniz zaman 100 tane insan varsa bunun

birkaç tanesi gençtir. Gerisi kırk yaş üzerindeki insanlardır. O yüzden gençlere bakıp bu gençler ne yapmayı seviyor, hangi ortamlarda bulunmayı seviyor, o ortamlara hocaların girmesi lazım tabi ki usulü erkana uygun şekilde. Maç yapabilir, çay kahve içilir, sohbet yapılabilir. Bu tip şeyler yani. Hocalarımızın daha çok sosyal aktivitelerde bulunması lazım ki hocalarımızdan ziyade camileri sadece ibadet edilen yerler olarak görmekten ziyade camilerimizi de bu tip sosyal alanlara çevirmemiz lazım. Ne olur caminin bir bölümü gençlerin oturup sohbet edip buluşabileceği bir kafe tipi yer, bu tarz şeyler, kesinlikle camiye entegre edilmeli. Çünkü insanlar camiye namaz kılınan yer gözüyle bakıyorlar. Bence kesinlikle yanlış bir şey. Camileri buna göre dönüştürmeliyiz. Tabi usule uygun olarak, İslamiyet'e uygun olarak. Gençlerin burada gelip namaz dışında da aktiviteler yapabileceği alanlar olmalı. Bence camileri de bu koşullara hazırlamalıyız.” (K-46)

“İmamlar ve müezzinlerden isteğimiz, cemaati camiye çekmesi lazım. Ben bir genç olarak bunu söylüyorum. Bizim yaşımızdaki gençler, sürekli internetten de görüyoruz, dinden soğutuluyor. Çoğu kişide ben ateistim falan diyor bilmeden. İmamlardan isteğimiz, camiye insanları çekmeleri. Onlarla sadece dinden konuşmak değil, sosyal bir şey de yapabilmeliler. Futbol turnuvalarına gitsinler, beraber oturup çay içsinler. Yani cemaati camiye çekmek açısından söylüyorum. Çok kanayan yara var.” (K-25)

“Bir söz insanı yoldan çıkarır, yola da sokar. İmam düşünecek ben bu insanları nasıl etkilerim diye düşünecek. Sabaha kadar sokaklarda içki içilen yerler var. Git yanlarına ya, bugün ben geldim, siz de yarın gelin bir çayımı için de, bir gazoz, dondurma ısmarla.” (K-23)

SONUÇ, TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Katılımcılara göre, başarılı ve etkili bir rol model din görevlisinde bulunması istenilen özelliklerin en başta gelenleri iletişim, dini bilgi/donanım ve söz-davranış uyumudur. Çalışmanın geneli göz önünde bulundurulduğunda en çok görüş bildirilen kod “iletişim” dir. Bu bulgu, rol modellik konusunda din görevlilerinin iletişim becerilerinin önemini ortaya koymaktadır.

Din görevlisi yetiştiren kurumlar olarak İHL, İHO ve İlahiyat fakültelerinde mesleki eğitime pratik anlamda da ağırlık verilmelidir. Ayrıca din eğitimi alanında yapılan birçok çalışmada da ifade edildiği gibi, ilahiyat fakülteleri programlarının tekrar gözden geçirilmesi ve meslek alanlarına göre bölümleşmeye gidilmesi önerileri karar vericiler tarafından dikkate alınmalıdır.

Katılımcıların cami merkezli faaliyetlerle ilgili rol model bir din görevlisinden en büyük beklentilerinin önem sırasına göre ses, namaz aralarında sohbet, vaazın niteliği, hitabet, kıraat, hafızlık, tadili erkan olduğu görülmektedir.

Diyaret Akademi eğitimlerinde halkın din görevlilerinden beklentileri ile ilgili olan ses, kıraat, hitabet ve vaaz gibi hususlarda mevcut uygulamalı derslerin devamı ve iyileştirilmesi, hizmet içi eğitimlerde de bu konuların dikkate alınması gerekebilir. Ayrıca namazdan önce veya sonra halen uygulamada bulunan takrir derslerinin yapıp yapılmadığı ile ilgili gerekli önlemler alınmalıdır.

İlk yetişkinlik dönemindeki katılımcılarla yapılan mülakatlardan çıkarılabilecek bir sonuç ise genel anlamda din görevlileriyle genç cami cemaatinin bir iletişiminin olmadığıdır. Genç katılımcılar hem din görevlisinin kendi yaşlarına göre davranabilmelerini, hem donanımlı ve genel kültürlü olmalarını ve camilerin de gençleri çekecek fiziki şartlara sahip olmasını beklemektedirler. Tüm yaş gruplarındaki katılımcıların, gençlere ve çocuklara din görevlilerinin özel ilgi göstermeleri beklentisi bulunmaktadır.

Din görevlilerinin gençlere ulaşmada aktif olmaları gerektiğine dair genel bir kanı hakimdir. Bu konuda cami cemaatinin, gençlerin yaşantısındaki olumsuzlukların kendilerini rahatsız ettiği vurgusu hissedilmektedir. Bu probleme yönelik din görevlilerinin çözümün bir parçası olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda

gençlerin tutum ve davranış değişiminde din görevlilerinden gayret ve çaba beklentisi dikkat çekmektedir. Bu beklenti, çalışmada yaş aralığı olarak belirlenen ilk, orta ve son yetişkinlik dönemindeki tüm bireyler tarafından benzer oranda dile getirilmiştir. Araştırmaya katılan tüm yaş grubundaki bireylerin, gençlerin ve çocukların hata yapma olasılıklarının yüksek olmasından dolayı, onlara din görevlilerinin iyi bir rol model olmaları gerektiği beklentisi makul bir beklenti olmaktadır.

Özellikle çocuklarla ve gençlerle, din görevlilerinin iletişim kurabilmesi adına yeni din görevlisi alımlarında “ilahiyat mezunu olmak” ve “pedagojik formasyona sahip olmak” şartları getirilmelidir. Buna ilaveten mevcut camilerin imkân dahilinde gençlerin ve çocukların ilgisini çekecek bir fiziki düzenlemeye ihtiyacı olduğu bilinmelidir. Yeni yapılacak camiler, tüm yaş gruplarını ve toplumu çekebilecek külliye tarzında bir planla inşa edilmelidir.

Katılımcıların, din görevlilerinin asli sorumlulukları olan namaz kıldırma, ezan okuma, Kur’an okuma gibi temel hususlardan çok iletişim, yaşantı, samimiyet, kişilik konularına vurgu yapmaları, çalışmanın en dikkat çekici bulgularından biridir.

İmam Hatip Ortaokullarında, İmam Hatip Liselerinde, İlahiyat Fakültelerinde ve Diyanet Akademi eğitimlerinde öğretici konumunda görev alan tüm bireyler tarafından, din görevliliğinin bir meslekten öte insan hayatına dokunulmasının ve insanlarla sıcak ve samimi iletişim kurarak olumlu etkiler bırakılmasının gerektiği kutsal bir görev olduğu bilincinin aşılması gerekmektedir. Özellikle Diyanet Akademi personelinin aday din görevlilerini bu anlamda da ölçme ve değerlendirmeye tabi tutması da dikkate alınabilecek önerilerden biridir.

EK-1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

KOD	YAŞ	EĞİTİM	MESLEK	İLÇE
K-1	56	İlkokul	Emekli (Fırıncı)	Ayvacık
K-2	35	Lisans	Memur	Ayvacık
K-3	77	İlkokul	Emekli	Ayvacık
K-4	50	İlkokul	Muhtar	Salıpaazarı
K-5	61	Lise	Emekli (ama)	Salıpaazarı
K-6	23	Lise	Öğrenci (Üni.)	Terme
K-7	40	Lise	Sporcu	Terme
K-8	22	Lise	Berber	Terme
K-9	65	Ortaokul	Emekli	Tekkeköy
K-10	53	Ortaokul	Esnaf	Tekkeköy
K-11	22	Lise	Öğrenci (Üni.)	Canik
K-12	19	Lise	Öğrenci	Canik
K-13	52	Lisans	Öğretmen	İlkadım
K-14	47	Ortaokul	Müteahhit	Ondokuzmayıs
K-15	49	Lise	Memur	Bafra
K-16	58	Lisans	Emekli Memur	Bafra
K-17	46	Lise	Muhtar	Bafra
K-18	58	Lisans	Öğretmen	Bafra
K-19	50	İlkokul	Esnaf (Pazarcı)	Alaçam

K-20	43	Lise	Memur	Alaçam
K-21	35	İlkokul	Esnaf (Oto)	Yakakent
K-22	27	Lise	Esnaf	Yakakent
K-23	56	Önlisans	Emekli Memur	Asarcık
K-24	20	Lise	Öğrenci (Üni)	Kavak
K-25	21	Lise	Öğrenci (Üni.)	Kavak
K-26	19	Lise	Öğrenci	Kavak
K-27	51	Lise	Emekli	İlkadım
K-28	70	Yüksekokul	Emekli Öğretmen	İlkadım
K-29	70	İlkokul	Emekli	İlkadım
K-30	53	Lisans	Yazı İşleri Müdürü	İlkadım
K-31	72	Lisans	Emekli Müfettiş	Atakum
K-32	75	İlkokul	Emekli	Atakum
K-33	73	Ortaokul	Emekli Polis	İlkadım
K-34	71	İlkokul	Emekli	Havza
K-35	30	Yüksek Lisans	Öğretmen	Vezirköprü
K-36	56	Lise	Esnaf	Vezirköprü
K-37	38	Lisans	Polis	İlkadım
K-38	33	Lisans	Zabit Katibi	İlkadım

K-39	34	Yüksek Lisans	Savcı	İlkadım
K-40	60	Lise	Emekli	Atakum
K-41	60	İlkokul	Emekli	Atakum
K-42	42	Ortaokul	Çoban	Ladik
K-43	70	Lisans	Emekli (Esnaf)	İlkadım
K-44	43	Lise	Memur	İlkadım
K-45	69	Lisans	Emekli Memur	İlkadım
K-46	25	Lisans	Mühendis	Çarşamba

KAYNAKÇA

Altıntaş, M. E. (2018). Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlikler, AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, (6/12), 416-429.

Çanakcı, A. A. (2015). Cami Cemaatinin Din Görevlilerine Bakışı: Balıkesir Örneği, Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (1/2), 253-282.

Çekin, A. (2011). Mesleki Yeterlilik ve Beklenti Yönüyle Din Görevlisi Cemaat İlişkisi, Diyanet İlmî Dergi, (47/1), 89-108.

Dam, H. (2002). Yetişkinlerin Din Eğitimi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) (1965, 22 Haziran). Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (Kanun No. 633). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.633.pdf> (Erişim: 15.10.2022).

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) (2023). Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri. <https://hukukmusavirligi.diyamet.gov.tr/Documents/Diyamet%20%C4%B0>

%C5%9Fleri%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Personel%20Yeterlikleri.pdf (Erişim: 03.04.2023).

Diyabet İşleri Başkanlığı (DİB) (2024). Strateji Geliştirme Başkanlığı. <https://stratejigelistirme.diyabet.gov.tr/sayfa/57/istatistikler> (Erişim: 15.06.2024).

Diyabet İşleri Başkanlığı (DİB) (1935). Diyanet İşleri Reisliği Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3035.pdf> (Erişim: 05.05.2023).

Güneş, A. (Ed.) (2020). Geçmişten Geleceğe Öğretmen ve Öğretmenlik, Ankara: Otto Yayınları.

Gümüş, A. (Ed.) (2014). Yetişkinlerin Din Eğitimine Bakışları ve Din Eğitimi İhtiyaçları, İstanbul: İlke Yayınları.

Köylü, M. (1990). Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Nitelikler, Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (4), 135-153.

Nazıroğlu, B. (2006). İslam Eğitim Geleneğinde Öğretmen (Başlangıçtan 16. yy'a Kadar), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ozan, Ö. (2013). Din Görevlisinin Toplumsal İmajını Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

şeker, N. (2018). Dini Rehberlikte Temsil Sorunu(660-671), Uluslararası İslam ve Model İnsan Sempozyumu, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.

Uygun, H. (1992). Halktaki Din Adamı İmajı ve Din Görevlilerinden Beklentileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılın, M. (1997). Din Eğitimi Açışından Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri ve Cemaatle Olan İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, H. K. (2011). Cami Merkezli Din Eğitimi Caminin İhyası Din Görevlisi Algısının Yeniden İnşası, Yecder II. Ulusal Din Görevlileri Sempozyumu, İstanbul: Yecder Kitapları.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Hüseyin Emre DURAN

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder.

The author acknowledges that received not external funding support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

The author declares that he have no competing interests.